

Т. 5: Щоденник. Автобіографія. Статті. Археологічні нотатки. «Букварь южнорусский». Записки народної творчості. 496 с.; Т. 6: Листи. Дарчі та власницькі написи. Документи, складені Т. Шевченком або за його участю. 2003. 632 с.

Стасюк В.

Науковий керівник – доц. Головата Л. М.

ЗАСАДИ НАРОДНОЇ ПЕДАГОГІКИ У НАВЧАННІ МОВИ ТА ФОРМУВАННІ МОВЛЕННЄВИХ УМІНЬ І НАВИЧОК УЧНІВ

Мовленнєвий розвиток особистості становить складну багатоаспектну проблему. Вона вимагає пошуку ефективної методичної системи навчання мови, що забезпечила б результативність у формуванні мовленнєвих умінь і навичок учнів з метою активної комунікації. Одним із таких шляхів є впровадження в методику української мови засобів етнопедагогіки, які передбачають етнокультурний компонент навчально-виховного процесу з опорою на народну педагогіку (сукупність поглядів, ідей, норм, звичаїв, цінностей, ідеалів окремого етносу); народну дидактику (система принципів, методів, засобів навчання, прийнятна в етнічному середовищі); народну психологію (утілюється в етнічній навчально-виховній системі).

Формування мовлення особистості є пріоритетною метою навчання української мови, а також одним із напрямів дослідження такої науки, як етнопедагогіка.

На сьогодні особливо часто відомості про елементи народної педагогіки у навчанні української мови можемо простежувати у працях таких вітчизняних дослідників (як лінгвістів, так і лінгводидактів): Н. Бабич, А. Богуш, Т. Донченко, С. Карамана, В. Кононенка, В. Мельничайка, Г. Онкович, М. Пентиліук, О. Семенов, Т. Симоненко, Л. Скуратівського, О. Смолінської, М. Стельмаховича та ін.

На витoki етнопедагогіки вперше натрапляємо у доробках О. Духновича, Я. Коменського, І. Песталоцці, українського мислителя Г. Сковороди, де знаходимо рядки про вплив народної педагогіки, що виникла в процесі життя, праці, побуту представників етносу і йде від природи, на процес формування особистості. Першими і найбільш надійними вихователями у справі виховання молоді К. Ушинський вважав рідну природу, історію, рідне слово, сім'ю, суспільство, народ. Зауважимо, що термін «етнопедагогіка» ввійшов у науковий обіг порівняно недавно. Вперше цим терміном скористалися О. Духнович та К. Ушинський.

На сьогодні народною педагогікою більшість науковців вважає ту педагогіку, яку створив певний народ, вбачаючи в ній історико-педагогічний феномен. До цієї думки схилиються Н. В. Лисенко, В. А. Мосіяшенко. Російський учений В. С Кукушин розшифровує цей термін як систему виховних традицій конкретної етнічної групи [1]. Сучасні енциклопедичні, тлумачні, педагогічні, етнопсихологічні словники трактують народну педагогіку (етнопедагогіку) як цілісну педагогічну систему певного народу.

Звернемося до визначення етнопедагогіки відомим українським ученим-лінгвоетнодидактом М. Стельмаховичем, який тлумачить його як власне національну навчально-виховну систему, що формувалася завдяки поєднанню народного, національного, загальнонародського через зв'язок минулого з сучасним і майбутнім в історії народу [7, с. 70]. Серед основних засобів навчання і виховання вчений називає рідне слово, а проблемі етнопедагогічної основи навчання рідної мови надає особливого значення, оскільки «сама українська етнопедагогіка найсильніше репрезентує автентичне обличчя методики української мови», забезпечує «навчання і виховання рідною мовою в атмосфері культури рідного народу» [6, с. 20].

Якщо навчання рідної (української) мови на засадах етнопедагогіки ґрунтується на системі принципів, методів, засобів народної педагогіки та народної дидактики з урахуванням етнологічних, етнокультурних, етнопсихологічних, етнолінгвістичних знань, то змістом навчання рідної мови є мовленнєвий розвиток особистості.

На залежність загальної цінності людини як особистості від її мовлення, вміння дотепно й доречно, правдиво висловитися неодноразово звертав увагу мандрівний філософ Г. Сковорода. Про роль активного використання формул ввічливості, виявлення пошани до старших за віком через мовлення для формування якісного мовлення писав Г. Ващенко.

Відомий громадський діяч і учений минулого століття митрополит Іван Огієнко у «Науці про рідномовні обов'язки» зазначав, що кожен українець повинен володіти рідною мовою як знаряддям духовної культури; «... вся молодь мусить усвідомити собі, що її найперший обов'язок перед своїм народом – навчатися літературної мови»; кожен українець має «охороняти честь своєї мови», «розмовляти в родині рідною мовою», «берегти своє родове ім'я і прізвище», «дітей навчати мовою рідного народу», а також вимагати шанобливого ставлення до української мови від представників інших національностей [5].

Вітчизняний педагог В. Сухомлинський ототожнював любов до рідної мови з любов'ю до Батьківщини; він закликав кожного свідомого українця дорожити рідним словом, «як честю своєї рідної матері, як колискою, як добрим ім'ям своєї родини» [8, с. 47].

Зі сказаного вище випливає, що змістом навчання рідної мови на засадах народної педагогіки є взаємозв'язаний процес мовленнєвого та духовного розвитку особистості, а самі етнопедагогічні засади зумовлюють особливу увагу до рідної мови як основного засобу навчання і виховання дітей та молоді.

Саме мова надає неосяжні можливості у питаннях навчання і виховання, оскільки вона найкращий педагог (К. Ушинський); найміцніший зв'язок між минулим, сучасним і майбутнім (М. Драгоманов); перший спосіб свідомого навчання, утвердження національної ідеї в душах вихованців (С. Русова).

Саме рідна мова вважається ефективним засобом розвитку особистості, що забезпечує оволодіння знаннями про рідний народ, його культурні орієнтири, ідеали; вона допомагає усвідомити національні цінності етносу і сформувати вміння мисленнєво-мовленнєвої діяльності; навчання рідної мови на етнопедагогічних засадах передбачає добір національно-культурних текстів, які є мовленнєвими взірцями і допомагають в оволодінні національно орієнтованими мовними одиницями, формуванні мовленнєвих умінь і навичок, національного колориту мовлення учнів. У межах етнопедагогіки національно-культурний текст виступає засобом навчання рідної мови та формування мовної, етнокультурної, мовленнєвої компетентності школярів. На базі отриманих знань про реалії матеріальної та духовної культури українців, правила мовленнєвого етикету, оволодіння національно-культурним компонентом мови формуються мовленнєві вміння та навички, дослідженню яких приділяли увагу О. Біляєв, В. Капінос, Т. Ладиженська, В. Мельничайко, Г. Михайловська, М. Пентилюк, Л. Рожило, М. Сергєєва та ін.

Мовленнєвими вміннями прийнято називати «здатність мовця виконувати мовленнєві дії відповідно до комунікативних умов і мети спілкування» [4, с. 35], це здатність аналізувати тексти-взірці різних типів і стилів мовлення, визначати функції мовних одиниць у тексті, створювати власні висловлювання відповідно до мовленнєвої ситуації [3]. Мовленнєвими навичками вважаються способи реалізації комунікативних дій, автоматизовані дії з мовним матеріалом (лексичним, фонетичним, граматичним) як у процесі слухання, так і в процесі говоріння [2, с. 140].

Що стосується особливостей формування мовленнєвих умінь і навичок учнів на етнопедагогічних засадах, то вони полягають у 1) вивченні рідної мови як етнічного явища; 2) виділенні національно-культурного компонента; 3) оволодінні учнями національно орієнтованими мовними одиницями (мовні вміння). Серед мовленнєвих умінь і навичок, які формуються на засадах етнопедагогіки, можна назвати такі:

- адекватне сприйняття текстів-взірців етнопедагогічного змісту;
- відтворення їх (із доповненням власними думками);
- ведення діалогу відповідно до умов спілкування з дотриманням правил мовленнєвого етикету;
- відчуття і підтримка зворотного зв'язку;
- створення монологічних висловлювань етнопедагогічної тематики на основі здобутих етнознань, добір засобів передачі інформації відповідно до ситуації спілкування;
- участь в обговоренні, проведенні бесід українознавчого змісту, виявлення вмінь аргументувати й доводити особисту думку, виражати громадянську позицію;
- редагування власних і чужих висловлювань (із збагаченням їх національно орієнтованими мовними одиницями).

Висновки. Етнопедагогічні засади навчання мови та формування мовленнєвих умінь і навичок з опорою на 1) дотримання народності та етнокультурного спрямування навчально-виховного процесу; 2) єдиний духовно-мовленнєвий розвиток учнів засобами народної педагогіки та народної дидактики, що передбачає формування духовної суті особистості школяра, виховання позитивних рис характеру, ціннісних орієнтирів, – основа розвитку мовлення дітей і готовності їх до спілкування; оволодіння рідною мовою як етнічним явищем.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кукушин В. С. Этнопедагогика: учебное пособие. 2-е изд., испр. и доп. Москва: МПСУ; Воронеж: МОДЭК, 2013. 432 с.
2. Кочан І. М., Захлюпана Н. М. Словник-довідник з методики викладання української мови. Львів: ЛНУ імені І. Франка, 2002. 249 с.
3. Методика вивчення української мови в школі /О. М. Біляєв, В. Я. Мельничайко, М. І. Пентилюк, Г. Р. Передрій, Л. П. Рожило. Київ: Рад. школа, 1987. 246 с.
4. Методика навчання рідної мови в середніх навчальних закладах /за ред. Пентилюк М. І. Київ: Ленвіт, 2000. 264 с.
5. Огієнко І. Наука про рідномовні обов'язки. Київ: Обереги, 1994. 72 с.
6. Стельмахович М. Г. Етнопедагогічні основи методики української мови *Українська мова і література в школі*. 1993. №5–6. С. 20–23.
7. Стельмахович М. Г. Українська народна педагогіка. Київ: ІЗМН, 1997. 231 с.
8. Сухомлинський В. О. Вибрані твори у 5 т. Київ: Рад. школа, 1977. Т. 3. 670 с.; Т. 5. 162 с.

Тепла Оксана

Науковий керівник: доц. Олеся Мединська

ДЕВІАТИВНІСТЬ ТЕКСТІВ ІНТЕРНЕТ-МЕДІА НА МОРФОЛОГІЧНОМУ РІВНІ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ОНЛАЙН-ВИДАННЯ «УКРАЇНСЬКА ПРАВДА»)

Засоби масової інформації (ЗМІ) – це найбільш важливе джерело інформації про суспільно-політичні, економічні, культурні процеси в країні. Вони впливають на спосіб мислення, світогляд і культурний рівень як окремої людини, так і суспільства загалом, формують тип теперішньої культури. Сучасний інформаційний простір об'єднує друковані видання, інтернет-ресурси, теле- та радіоефіри.

Мова ЗМІ активно впливає на літературну норму, формує мовні смаки сучасного українського суспільства. З появою інтернет-медіа мова українських ЗМІ початку ХХІ століття зазнала суттєвих змін, які потребують ґрунтовного і всебічного вивчення. Саме інтернет-ЗМІ «в контексті процесів глобалізації, конвергенції, дигіталізації, комерціалізації та монополізації набувають провідного значення в інформаційному просторі України. Такі ЗМІ повинні не лише оперативно та об'єктивно інформувати суспільство про важливі події, процеси, явища, а й бути виразниками норм сучасної української літературної мови, сприяти підвищенню рівня мовної грамотності та компетентності аудиторії» [4, с. 250].

Питання низької якості текстів ЗМІ неодноразово порушували Т. Бондаренко, С. Єрмоленко, А. Капелюшний, О. Пономарів, О. Сербенська, С. Бибик, Т. Коць, М. Яцимірська та інші науковці. Відхилення від морфологічних норм у мас-медіа аналізують у своїх розвідках Ю. Макарець, Н. Шульська, А. Яковлева, А. Яворський тощо. Однак більшість дослідників характеризують мовні помилки в друкованих періодичних виданнях, менше уваги науковців зосереджено на аномативах в онлайн-медіа.

Мета дослідження – проаналізувати морфологічні помилки в журналістських текстах інтернет-видання «Українська правда», здійснити моніторинг зафіксованих девіацій, виявити найбільш типові з них.

Фактичний матеріал дібрано шляхом суцільного мовного обстеження медіатекстів, розміщених на інтернет-сайті «Українська правда».

Упродовж останніх років дедалі більше читачів звертається до інтернет-газет замість друкованих версій, перевагами яких є швидкість, оперативність інформування читачів, супровід текстових повідомлень фото-, відео- й аудіоматеріалами, можливість онлайнного передавання даних, розширеного пошуку детальної інформації з обраної теми на інших ресурсах тощо. Однак інтернет-видання мають і негативний наслідок – поширене зниження